

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1945

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 — ΤΣΩΡΤΣΙΑ — 38

ΑΘΗΝΑΙ

πόθοι, κ' οἱ κακομοιριῆς μιᾶς ὀρισμένης ἐποχῆς. Ἀνταποκρίνεται σὲ μιὰ βαθύτερη, μονιμότερη ἀνάγκη. Τεντώνει τὴν ψυχὴν σὲ ὕψος, ἀνακρούει μιὰ μελωδία συναρπαστική, καὶ συνοδεύει σὰν ἐμβατήριο ἥρωϊκὸ τὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητας πρὸς τὴ θριαμβικὴ ἀψίδα τοῦ Θανάτου.

Ο Κ. Π. ΜΙΧΕΛΗΣ :

Ἡ Τέχνη, σὰν φαινόμενο κοινωνικὸ καὶ αὐτὴ, δὲν εἶναι αὐτόνομη, ἀλλὰ καὶ Τέχνη δούλα δὲν ὑπάρχει. Ἡ Τέχνη δηλαδὴ ἐξυπηρετεῖ τὶς ἀνάγκες τῆς κοινωνίας καὶ ἐκφράζει μοιραίως τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τῆς, ἀλλὰ δὲν κάνει πολιτικὴν, οὔτε προπαγάνδα, οὔτε ἐξαγγέλλει συνθήματα. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάμει, γιατί ἡ Τέχνη, ἡ μεγάλη Τέχνη, — καὶ ἂς μὴ φανεῖ παράξενο — ἔχει κάποιον ἦθος!

Τοῦτο γίνεται φανερό ὅταν νοιώσει κανεὶς τὴ διάκριση μεταξὺ σκοπιμότητας καὶ ἀνάγκης. Ὁ ἀνθρώπος πράττει συχνὰ ἀπὸ σκοπιμότητα, ἀλλὰ δημιουργεῖ μόνον ἀπὸ ἀνάγκη καὶ τὸ ἔργο τέχνης εἶναι πράξη δημιουργική. Ἡ σκοπιμότητα ἐπειδὴ ἀποβλέπει σὲ κάτι τίθεται «ἐκ τῶν ἔσω», κάνει συμβιβασμούς καὶ γι' αὐτὸ ὑποδουλώνει τὸν ἀνθρώπο· τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς. Ἀντιθέτως, ἡ ἀνάγκη δὲν ἀποβλέπει σὲ τίποτα, εἶναι πηγάδι καὶ πρωτεϊκὴ ἐλεύθερη διάθεση, γι' αὐτὸ τίθεται «ἐκ τῶν ἔσω», καὶ ὁ ἀνθρώπος ἀποδέχεται μόνος του τὴν ὑποχρέωση νὰ τὴν ἐξυπηρετήσῃ. Πλημμυρίζει ἡ καρδιά του ἀπὸ τὶς βαθύτερες αὐτὲς πηγὲς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος καὶ δημιουργεῖ παλαίβοντας μέσα ἀπὸ τὶς συνθήκες τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου. Τότε μόνον αἰσθάνεται ἐλεύθερος ὁ ἀνθρώπος, γιατί διατηρεῖ τὴν προσωπικότητά του. Ὑψώνοντας τὸ ἀτομικὸ στὸ καθολικὸ καὶ κατεβάζοντας τὸ ἀφηρημένο στὸ συγκεκριμένο, κερδίζει τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἔργο του, ἔργο θυσίας καὶ ἀγάπης, μένει αἰώνιο. Τὸ ἔργο αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἔργο σοφοῦ, ἔργο ἀγίου, ἢ καὶ ἔργο καλλιτέχνη.

Στὴν Ποίηση κερδίζει τὴν νίκη αὐτὴ ὁ ἀνθρώπος, ὅταν τὸ θέμα τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογίου π.χ. τὸ ὑψώσει στὴν ἰδέα τῶν «ἐλευθέρων πολιορκημένων», κ' αὐτὴ πάλι τὴν ἐκφραση μὲ ρυθμὸ καὶ μουσικὴ τέτοιαν, ὥστε νὰ μᾶς πλημμυρίσῃ τὴν ψυχὴν μὲ αἰσθήματα καὶ νοήματα ποὺ καθαίρουν τὸ δράμα τῆς ζωῆς. Στὴν Ἀρχιτεκτονικὴ κατορθώνει ν' ἀποτελέσῃ ὁ ναὸς ὄχι μόνον κατοικία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ σύμβολο τῆς κατοικίας αὐτῆς, καὶ μαζὶ ὄργανο ἀρμονίας, ποὺ νὰ μᾶς γοητεύει «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ» μὲ τὴν μουσικὴν του. Τότε τὸ ἔργο ξεπερνᾷ τὴν ἐξυπηρετικὴν καὶ τὴν τεχνικὴν του μορφήν καὶ τὸ κτίσμα γίνεται «μνημεῖο», τὸ λογοτέχνημα «ποίημα», τὸ ξόανο διιπετὲς «ἀγαλμα θεῖο», καὶ μᾶς προκαλοῦνε μιὰν ἰδιάζουσα χαρὰ αἰσθητικὴν, ποὺ τὴ γεύομαστε ἐλεύθεροι ἀπὸ στενὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ θέμα, ἢ τὴν ἰδέαν ποὺ ἐξυπηρετοῦν, χωρὶς νὰ παύομε νὰ τὴν ἐξυπηρετοῦμε. Στὸ τέρας λοιπὸν ἡ Τέχνη λυτρώνει, καὶ λυτρώνει γιατί ἐξυπηρετεῖ κυρίως τὴν ἀνάγκη αὐτὴν: νὰ ἀπαιτοῦμε ἀπὸ ὀρισμένα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπου νὰ μᾶς προκαλοῦν τὴν βίωση μιᾶς χαρᾶς αἰσθητικῆς. Ἀπαιτοῦμε δηλαδὴ τὴν ἐμφάνιση τῆς ὁμορφιάς—τοῦ Ὄραίου— ποὺ εἶναι μαζὶ μὲ τὸ Ἄγαθὸ καὶ τὸ Ἀληθὲς μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς χαρὲς τοῦ πνεύματος. Ἀπ' αὐτὸ πηγάζουν, ἄλλωστε, καὶ τὰ ἔργα Τέχνης. Προκειμένου δὲ ἡ Τέχνη νὰ φτάσῃ στὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ δὲν κάνει καμιά παραχώρηση· γιὰ τοῦτο εἶπα πῶς ἔχει κάποιον ἦθος.

Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατό νὰ γίνῃ ἡ Τέχνη δούλα καὶ νὰ ἀναλάβῃ νὰ δασκαλέψῃ, νὰ φρονηματίσῃ, ἢ νὰ προπαγανδίσῃ αἰσθήματα καὶ ἰδέες, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸ καὶ μόνον τὸ ἀποτέλεσμα, νὰ ἐξυπηρετήσῃ δηλ. σκοπιμότητες; Ἐνα κήρυγμα, ἢ ἓνα φυλλάδιο προπαγανδιστικὸ ἢ μιὰ ρεκλάμα θὰ τὸ κάμουν ἀσφαλῶς καλλίτερα γιατί θὰ ἐκμεταλλεθοῦν τὴ σκέψη, τὰ ἔθιμα, ἢ τὰ ἐφήμερα αἰσθήματα, πράγματα, ποὺ ἡ Τέχνη τὰ χειρίζεται, ἀλλὰ δὲν τὰ ἐκμεταλλεύεται. Ὑπάρχουν ὁμῶς καὶ οἱ φρονούντες πῶς τὸ νὰ ἐξαγγεῖλῃ ἡ Τέχνη κηρύγματα πατριωτισμοῦ, ἐθνικῆς παραδόσεως, ἢ θρησκευτικὰ παραγγέλματα σ' ὁποιαδήποτε ἐποχὴν, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ σκοπιμότητα. Ἐάν ἡ Τέχνη ἀρνεῖται τὸν προορισμὸν αὐτὸν, παύει τότε νὰ ἔχει τὸ ἦθος, ποὺ τῆς καταλογίσαμε μὲ τὴν εὐρύτερη τοῦ ὄρου σημασία, γιατί ὁ πατριωτισμὸς, ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐθνικὴ παράδοση, εἶναι ἀξίαι αἰώνιαι ποὺ δὲ σβύνουν ποτέ. Τότε θ' ἀπαντήσω πῶς ἂν νομίζουν ὅτι ἡ Τέχνη δὲν ἔχει ἦθος, ἔχει ὁμῶς ὕψος. Στυλιζᾷ δηλαδὴ τὰ ἔργα τῆς καὶ γι' αὐτὸ χαρίζει κ' ἓνα Στύλ, ἓνα Ρυθμὸ στὴν ἐποχὴ τῆς. Τὴν κατευθύνει, γιατί μπορεῖ καὶ τὴν ἀνακαλύπτει.

Ὑψος σημαίνει κατ' ἀρχὴν νὰ βγάλῃς τὰ γενικὰ γνωρίσματα, τὸν τύπο, μέσα ἀπὸ κάθε ἰδιοτυπία περαστικῆς μορφῆς, δηλαδὴ ν' ἀναγάγῃς τὸ ἀτομικὸ στὸ καθολικὸ. Τὸν Τύπο αὐτὸν σχηματίζει ὁ καλλιτέχνης γιὰ τὴν ἐποχὴν του, ὄχι ἀπλῶς μὲ τὴν διάνοησιν, ἀλλὰ μὲ τὸ αἰσθηματικὸ κυρίως. Ἀντλεῖ ὄχι ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τὰ φαινόμενα τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ «ἐκ βαθέων» τὸ αἰσθηματικὸ τῆς ἐποχῆς καὶ μ' αὐτὴν χαρακτηρίζει τὶς ἐπὶ μέρους μορφὰς τέχνης μ' ἓνα Ρυθμὸ ὑπερήφανο, ρυθμὸ τῆς ζωῆς τοῦ πνεύματος, τοῦ ὁποίου σταματᾷ τὴν ἱστορία γιὰ νὰ τὴ φανερώσῃ. Καθιστᾷ λοιπὸν ἔτσι τὶς μορφὰς τῆς τέχνης παιδιὰ τῆς ἐποχῆς του, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ ἄλλοιῶς, ἀλλὰ συγχρόνως αἰσθάνεται σὰν ἐπιταγὴ καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ δημιουργήσῃ παιδιὰ ἀξία ν' ἀντιπροσωπεύσουν τὴν ἐποχὴν του καὶ ὅταν αὐτὴ περάσῃ. Κατακτᾷ λοιπὸν τὴν ἐλευθερίαν γιατί κερδίζει τὴν αἰωνιότητα μὲ τὴν ἀξία.

Στὴν Τέχνη τῆς σκοπιμότητας ὁμῶς, ἢ στὴν τέχνην, ποὺ ἀπὸ ἀφέλεια θὰ ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ αἰσθήματα ψεύτικα ποὺ δὲ ζοῦν στὴν ἐποχὴν τῆς, ἢ νὰ τὰ ἐπενδύσῃ μὲ μορφὰς τοῦ παρελθόν-

τος γὰρ νὰ τὰ ἐμφανίσει ὡς ἀντάξια ἐνὸς περιεχόμενου κούφιου καὶ ἀνύπαρχτου, ἢ κατάχτηση τοῦ ὕφους ἂν ὄχι τοῦ ἤθους δὲ γίνεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Τέχνη ἐκ τῶν ἔσω, ἀλλὰ τῆς χαρίζεται ἐκ τῶν ἔξω ὑπὸ ὄρους καὶ μέσα σὲ καλοῦπια καθορισμένα ἀπὸ πρὶν. Πνεῦμα δοῦλο ὁμῶς καὶ ψευδόμενο δὲν ἔχει πνευματικὴς ἀνάγκες, γι' αὐτὸ δὲν παράγει καὶ Τέχνη. Τὸ παράδειγμα τῆς Χιτλερικής Γερμανίας εἶναι πρόσφατο, ὡς κοινωνικὸ φαινόμενο.

Ἄλλὰ σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ σὲ κάθε κοινωνία θὰ εἶναι πρόχειρα καὶ πολλὰ τὰ παραδείγματα ἀπὸ καλλιτέχνες, ποὺ φαντάζονται πῶς ἐκφράζουν μεγάλες ἰδέες ἀπλῶς καὶ μόνο γιὰ τὴν θέλουν νὰ τὶς ἐκφράσουν, ἢ ὅτι χαρίζουν ὑψηλὴς μορφὴς τέχνης γιὰ τὴν μεταχειρίζονται τὰ ἐξωτερικὰ τους ἐμβλήματα. Ὁ καλλιτέχνης, ὅταν εἶναι πραγματικὸς ἔχει καὶ αὐτὸς τὴ βασικὴ ἀρετὴ κάθε μεγάλου ἀντρα: νὰ ξέρει ὡς ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσει, γιὰ τὸ ὅλοι οἱ μεγάλοι δημιουργοὺν ἀπὸ βαθύ καὶ εὐκρινὲς αἰσθημα. Τὰ μέσα μόνο διαφέρουν καὶ οἱ ἀνάγκες: ὁ ἓνας αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσει τὸ Ἄγαθόν, καὶ ἐξαγγέλλει κηρύγματα ἠθικῆς ἢ γίνεται ἅγιος, ὁ ἄλλος νὰ ἐκφράσει τὴν Ἀλήθειαν, γίνεται φιλόσοφος, πλάθει θεωρίες, καὶ ὁ ἄλλος τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσει τὸ Ὠραῖον καὶ γίνεται καλλιτέχνης. Γίνεται δὲ μόνος του δὲν τὸν ὑποχρεώνει κανεὶς. Ἡ ἐποχὴ του δὲν τοῦ παρέχει παρὰ τὶς συνθήκες γιὰ νὰ τὴν ἀποθανάτισει, ἢ νὰ τὴ θάψει ὅταν παραστρατεῖ ὑποδουλωμένη στὴ σκοπιμότητα καὶ στὸ ψέμμα. Καμιὰ φορὰ ἓνας τέτοιος τάφος εἶναι καὶ αὐτὸς καλλιτέχνημα, ὅπως ὁ Δὸν-Κιχώτης γιὰ τὴν Ἰσπανία τῆς ἐποχῆς του. Ἄλλὰ ὁ Cervantes ὅταν ἐλεύθερος ἔγραψε ἀπὸ ἀνάγκη ἐσώτερη καὶ ἐδίδαξε χωρὶς νὰ θέλει νὰ γίνῃ ἠθικοδάσκαλος. Ἐνα ἔργο τέχνης, πάντως, εἶναι τόσο πλούσιο σὲ περιεχόμενο ἀπὸ τὰ ποικίλα τῆς ζωῆς καθρεφτίσματα, ὥστε ἐμεῖς ἐκ τῶν ὑστέρων μπορούμε νὰ βροῦμε σ' αὐτὸ κάθε λογῆς σκοπιμότητα, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ τὴν ἀναγάγουμε σὲ πηγὴ τῆς τέχνης, ὅταν δὲν αἰσθανόμαστε ποιά εἶναι ἡ δύναμη, ποὺ τὰ συνδέει ὅλα αὐτὰ σ' ἐνότητα καὶ τὰ ξεπερνάει: ἡ ἀνάγκη νὰ χαροῦμε τὴν ὁμορφιά, γιὰ τὴν αὐτὴ λυτρώνει, καθαίρει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἁρμονία τῆς.

Ἡ ΕΡΕΥΝΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ ΣΤΟ ΑΛΛΟ ΤΕΥΧΟΣ

WILLIAMS SHAKESPEARE

ΑΠΟ ΤΑ ΣΟΝΕΤΤΑ ΤΗΣ ΜΕΛΑΨΗΣ

27. — CLIII

Τὸ δαιμόνιο χαίρει ἀπὸ τὸν ὄρωτα γιὰ τὴν ὕλην
καὶ μὴ ἀπὸ τῆς ἠθικῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τὸν καιρὸν
τὴν ἠρωτικὴν φωνὴν πορρὰ νὰ νύμφη γάμου,
σὲ μὴ κρύα μεταδόξουσα σ' ἐκείνο τὸ ραῖδον
τὸ ἦθος ἀπὸ τὸν ὄρωτα ἀποδοξίμου δὲν ἔχει
καρδιά ἀποφάντα, ποὺ καὶ τώρα βασίλει
καὶ ἔβρισε ὁμοῦ μὲ τὸν ὄρωτα τὴν ἠθικὴν
γι' ἀρρώστια παραπίστευται βασίλει γραφεία.
Μὰ καὶ ἐπὶ τὸ μᾶλλον τῆς κατὰ μὲν ὄρωτα
καὶ τὸν ἀρρῖει ὁ ὄρωτα σὲ ὄρωτα μὴ γὰρ ὄρωτα
καὶ ὄρωτα ἀρρῖει ὄρωτα ὄρωτα ὄρωτα ὄρωτα
καὶ ὄρωτα ὄρωτα ὄρωτα, καὶ ὄρωτα ὄρωτα ὄρωτα
ὄρωτα τὸν κακὸν ὄρωτα τὸ ὄρωτα τῆς ὄρωτα
καὶ ὄρωτα ὄρωτα ὄρωτα, ὄρωτα τῆς ὄρωτα

Ἄνεκδοτες Μεταφράσεις

(Αὐτόγραφο τοῦ Ν. Ποριώτη. Βλ. τεύχος 434, σελ. 547).

Ν. ΠΟΡΙΩΤΗΣ